

Tarımı gelişmiş ülkelerin çoğunda hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı % 50 civarındadır. Türkiye’de hayvansal üretim bitkisel üretimden sonra gelmekte olup, tarımsal üretim değerinin yaklaşık % 30’unu oluşturmaktadır

TÜİK tarafından yapılan Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre, ülkemizde 4 068 bin adet olan tarım işletmesi sayısı, 2001 yılında yapılan Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre 3 075 bine düşmüştür. Bu düşüşün, önemli bir kısmı tarımdan kaçıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, işletme sayısındaki bu kadar büyük bir düşüşe rağmen ortalama işletme büyüklüğü 1991 sayımında 5.8 ha iken, 2001 sayımında 6.1 hektara yükselmiştir. Yani toplam işletme sayısı yaklaşık % 25 gibi önemli bir oranda düşerken ortalama işletme büyüklüğündeki gelişme % 3.2 ile sınırlı kalmıştır.

AB’ndeki tarım işletmeleri ise daha büyük arazi ve hayvan varlığına sahiptir. Türkiye ve AB’ndeki işletme yapıları aşağıdaki tablo da verilmiştir. 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye’de mevcut işletmelerin % 67.4’ünde bitkisel üretim ve hayvancılık birlikte yapılmakta iken, yalnızca hayvansal üretim yapan işletmelerin oranı ise % 2.4’tür. İşletme başına düşen sığır sayısı 4-5 baş olup, koyun sayısı ise yaklaşık 12’dir.

Türkiye’de hayvancılık sektörünün önündeki sorunları iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

A- Yapısal Sorunlar

- İşletme Ölçekleri
- Kalite
- Verimlilik
-

B- Kredi ve Finansman Sorunu

- Tarımsal Desteklemelerin durum
- Çiftçilerin kredi kullanımları
- Finans Kuruluşlarının Çiftçilere yaklaşımı

Sektörde yaşanan diğer temel sorunlar ise şöyledir:

- Hayvancılıkta ıslah sorunu
- Tohumculuk
- Sağlık sorunları
- Yem sorunu
- Organize hayvancılık bölgeleri
- Gıda güvenliği ve hijyen
- Ürün planlaması

Yine Türkiye’de üreticinin mülkiyetinde olan arazilere göre inceleme yapıldığında ise; toplam arazi varlığının 184 milyon da, ekilen tarla arazisinin 122 milyon da, daimi çayır ve mera arazisinin 1.3 milyon da olduğu görülmektedir. Hayvancılık sektörü için önem arz eden toplam arazi varlığı içerisinde üretici mülkiyetindeki daimi çayır alanının oranı % 2.3 ve mera alanı oranı ise % 0.7’dir.

Tablo: AB (25) ve Türkiye’de Genel Tarımsal Yapı (2005)

	<u>AB(25)</u>	<u>Türkiye</u>
Toplam Nüfus (Bin Kişi)	454.406	71.325
Kırsal Nüfusu (Bin Kişi)	109.218	24.174
Kent Nüfusu (Bin Kişi)	345.190	47.151
Tarımla Uğraşan Nüfus (Bin Kişi)	24.553	20.630
Tarımda Çalışan Nüfusun Payı (%)	6,7	32,7
Kırsal Nüfusun Payı (%)	24,0	33,9
Tarımsal Üretim Değeri (Milyon Avro)	305.601	25.016
- Hayvansal Üretimin Değeri (Mil. Avro)	128.067	7.755
- Hayvansal Üretimin Payı (%)	41,9	31,0
İşletme Sayısı (Bin Adet)	10.317	3.076
Ortalama İşletme Büyüklüğü (da)	250,5	61,0
500 da Küçük İşletmelerin Alanı (%)	53,0	11,3
100 dan büyük İşletmelerin Oranı (%)	62,7	83,2
<u>İşletme Büyüklük Gruplarının Dağılımı (%)</u>		
0-49	49,7	64,8
50-99	13,1	18,4
100-199	11,9	10,8
200-499	13,5	5,1
500’den fazla	11,8	0,9

Kaynak: Faostat-2005

FAO’nun verilerine göre 2003 yılında 305.6 milyar Avro olarak gerçekleşen AB toplam tarımsal üretim değeri içerisinde hayvansal üretimin payı % 41.9’dur. (128 milyar Avro). Bu değer ülkelere bağlı olarak en fazla % 72.0 (İrlanda) ile en az % 25.6 (Yunanistan) arasında değişmektedir

AB toplam tarımsal üretim değerinin; % 13.7’si süt, % 9.6’sı sığır, % 8.5’i domuz, % 2.3’ü koyun ve keçi, % 2.2’si yumurta ve % 4.1’i de kanatlı etlerinden sağlanmaktadır. Üye ülkelerin tarımsal üretimlerine katkıları açısından alt sektörler farklılık göstermekle birlikte, çoğu ülkede ilk sırayı süt ve domuz üretimi almaktadır.

Yıllık tarımsal üretim değeri bakımından sıralama yapıldığında ilk sırayı 62.4 milyar Avro ile Fransa almaktadır. Bu ülkeyi 43 milyar Avro ile İtalya, 40 milyar Avro ile Almanya ve İspanya, 22.8 milyar Avro ile İngiltere ve 20 milyar Avro ile Hollanda izlemektedir.

Hayvansal üretim değeri bakımından bir sıralama yapıldığında ise ilk sırayı 23.8 milyar Avro ile yine Fransa almaktadır. Bu ülkeyi 18.9 milyar Avro ile Almanya, 14 milyar Avro ile İtalya ve İspanya, 13 milyar Avro ile İngiltere ve 7.5 milyar Avro ile Hollanda izlemektedir. Söz konusu altı ülkenin sağladığı toplam hayvansal üretim değeri, AB toplam hayvansal üretim değerinin yaklaşık % 72'si düzeyindedir.

Buna karşılık, DPT' nin verilerine göre, Türkiye'nin 2004 yılı GSYİH'nin Avro karşılığı değeri (ortalama cari kurla) 212 milyar Avro olup, GSYİH içerisinde tarımsal üretimin payı % 11.2 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, toplam tarımsal üretim değeri içerisinde hayvansal üretimin payı % 31 olarak tahmin edilmektedir. Buna göre Türkiye'nin tarımsal üretim değerinin cari değeri yaklaşık 25 milyar Avro ve hayvansal üretim değeri de 7.8 milyar Avro olarak tahmin edilmektedir. Bu değerler doğru kabul edildiği takdirde ise, Türkiye'nin, AB'nde tarımsal üretim değeri olarak Almanya ve İspanya'dan sonra dördüncü, hayvansal üretim değeri bakımından da İngiltere'den sonra altıncı sırayı aldığı ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra, Türkiye mevcut üretim değerleri ile, toplam AB tarımsal üretim değerinin yaklaşık % 8'ine, hayvansal üretim değerinin de yaklaşık % 6'sına eşdeğer üretim yaptığı ifade edilebilir.

Türkiye'nin Hayvan Varlığı

Yaklaşık son 25 yıldır Türkiye toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı sürekli bir azalma eğilimi göstermektedir. 1980 yılında sığır varlığı 15.5 milyon, koyun varlığı 46 milyon, keçi varlığı 18.7 milyon, domuz varlığı 13 bin ve manda varlığı ise 1 milyon baştır. 2004 yılındaki hayvan varlığı incelendiğinde, aradan geçen 25 yıl içerisinde azalmanın boyutu net olarak görülebilmektedir. Bu azalma, sığır varlığında % 37, koyun varlığında % 46, keçi varlığında % 64, domuz varlığında % 77, manda varlığında ise % 87 düzeyindedir. (EK: Tablolar)

Söz konusu dönemde yıllar itibarıyla değişimler incelendiğinde, hayvan varlığındaki bu çarpıcı düşüşün özellikle 1980-1985 yılları arasında daha yoğun olduğu görülmektedir.

Türkiye'de yetiştirilen kültür ırkı sığırların önemli bir bölümünü Siyah Alaca sığırlar oluşturmakta olup, Jersey ve Simmental ırkı sığırlar da bulunmaktadır. Yerli ırkların ise önemli bir kısmını Yerli Kara ırkı oluşturmakta ve Boz Irk,

Doğu Anadolu Kırmızısı ve Güneydoğu Sarı-Kırmızısı ırkı sığırlar da yaygın olarak yetiştirilmektedir. Melez genotipler ise genel itibarıyla, kültür ırklarının yerli ırklar ile melezlenmesi sonucu elde edilmektedir. Bu melezlemeler çoğunlukla amaçlı olmayıp, amaçlı melezlemeler kasaplık canlı hayvan (dana) eldesi için yapılmaktadır.

AB'nin Hayvan Varlığı

AB'nde yoğun olarak domuz yetiştiriciliği yapılmakta olup, bunun ardından koyun ve sığır varlığı gelmektedir. Manda varlığı ise ihmal edilebilir düzeydedir. Hayvan varlığı genel olarak artma eğiliminde iken, sığır varlığında, üretim fazlası nedeniyle uygulanan politikaların da etkisi ile büyük bir azalma söz konusudur. 1980 yılında 108.8 milyon baş olan sığır varlığı, 2004 yılı itibarıyla, AB hayvan varlığı içerisinde 153 milyon baş ile domuz ilk sırada gelmekte olup, bunu 102.9 milyon baş ile koyun ve 88 milyon baş ile sığır takip etmektedir. 1980 yılında 84 milyon baş olan koyun varlığı 2000 yılına kadar büyük bir artış trendi içerisinde iken, bu yıldan sonra azalmaya başlamıştır. Aynı durum keçi varlığı için de söz konusudur.

AB'nde domuz eti tüketiminin hayli yüksek olması nedeniyle domuz varlığı da istikrarlı bir artış eğilimindedir. Nitekim, 1980 yılına göre, 2004 yılında % 12'lik bir artış olmuştur.

Hayvan varlığındaki en ilginç gelişme ise, 1980-2004 arası dönemde yaklaşık üç katına çıkan manda varlığında yaşanmıştır. Manda yetiştiriciliği konusunda İtalya AB'nin en önemli ülkesi durumundadır. 1980 yılında 91 bin baş olan manda varlığı, 2004 yılında % 287'lik artış ile 261 bin başa çıkmıştır.

Bu verilere göre, hayvan varlığında yaşanan azalma sadece sığır sayısında olmuştur. Buna karşılık bu süreç içerisinde birim hayvan başına elde edilen verimlerde önemli artışlar ortaya çıkmıştır (Faostat, 2005).

AB'nde sığır yetiştiriciliği endüstrileşmiş bir durumda olup, sığır varlığı genel itibarıyla kültür ırkı tabir edilen ıslah edilmiş saf ırk sığırlardan oluşmaktadır. Siyah alaca, Simmental, İsviçre Esmeri, Jersey gibi Türkiye'de de tanınan bir çok sığır ırkı orijinini Avrupa'dan almıştır. 1800'lü yıllarda başlatılan ıslah ve üretici birliklerinin oluşturulması çalışmaları sonucunda, AB diğer ülkelere damızlık hayvan ve teknoloji ihracatı yapan duruma gelmiştir. Buna karşılık özellikle OTP'nin başlangıcında uygulanan üretimi artırma ve birim hayvandan elde edilen verimin yükseltilmesi çalışmaları önemli bir sorun olmuş ve özellikle et ve süt üretiminde üretim fazlası oluşmasına neden olmuştur. Sığır yetiştiriciliği konusunda AB'nin en önemli ülkeleri ise Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya olarak sıralanabilir.

Koyun ve keçi yetiştiriciliği de sığır yetiştiriciliğine benzer bir durumdadır. AB’nde sütçü tip koyunların yanı sıra merinos yetiştiriciliği önemli yer tutmaktadır. Keçi yetiştiriciliğinde ise özellikle İsviçre orijinli sütçü tip keçilerin (Alpin, Saanen vb.) yanı sıra Almanya, Fransa, İspanya orijinli etçi ve sütçü tip keçiler yetiştirilmektedir.

Domuz ise AB’nde en çok yetiştiriciliği yapılan hayvan türüdür. Bunun temel nedeni domuzdan elde edilen karkas randımanının diğer türlere göre çok yüksek olması (yaklaşık % 70-75), her türlü besin maddesini tüketebilmesi, iklim ihtiyacının çok geniş olması nedeniyle hemen her yerde yetiştirilebilmesi olarak sıralanabilir. Bütün bu nedenlerden dolayı domuz eti, diğer etlere göre daha ucuz ve toplumun her kesiminin satın alabildiği bir et türü olarak ortaya çıkmaktadır.

AB’nde domuz yetiştiriciliği yapılan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Almanya toplam AB domuz varlığının % 17.4’ü ile ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi % 16.8 ile İspanya, % 11.5 ile Polonya ve % 10 ile Fransa izlemektedir (Eurostat, 2005).

Tablo: AB’nde Yıllar İtibarıyla Hayvan Varlığı (Bin Baş) ve Değişim Düzeyleri (İndeks: 1980=100)

	<u>Sığır İndeks</u>	<u>Koyun İndeks</u>	<u>Keçi İndeks</u>	<u>Domuz İndeks</u>	<u>Manda İndeks</u>					
1980	108786	100.0	84305	100.0	9837	100.0	136950	100.0	91	100.0
1985	106895	98.3	94945	112.6	10781	109.6	137824	100.6	101	111.0
1990	100177	92.1	121931	144.6	12878	130.9	142865	104.3	113	124.2
1995	94949	87.3	116254	137.9	12483	126.9	145913	106.5	109	119.8
1996	95237	87.5	113099	134.2	12258	124.6	142205	103.8	149	163.7
1997	94843	87.2	116545	138.2	12646	128.6	145445	106.2	151	165.9
1998	92656	85.2	118400	140.4	12812	130.2	146049	106.6	163	179.1
1999	91717	84.3	117605	139.5	12632	128.4	148481	108.4	187	205.5
2000	93424	85.9	113992	135.2	12572	127.8	152846	111.6	202	222.0
2001	92549	85.1	106407	126.2	11927	121.2	151882	110.9	195	214.3
2002	90544	83.2	104477	123.9	12534	127.4	154173	112.6	186	204.4
2003	89117	81.9	103341	122.6	12531	127.4	153192	111.9	224	246.2
2004	88071	81.0	102874	122.0	12372	125.8	153173	111.8	261	286.8

Kaynak: Faostat-2005

Türkiye-AB Hayvancılık Sektörü Değerlendirmesi